

ความสัมพันธ์ของสังคหัตถ์ 4 ในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของบุคลากร

ทางการศึกษา สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร*

Integrating the Four Sangahavathu Principles into the Student Care and Support System of Educational Personnel under Office of Education, Bangkok

สันติ กินรี

Santi Kinnaree

สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร

Department of Education Bangkok Metropolitan Administration, Thailand.

Corresponding Author's Email: natee25399@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับของสังคหัตถ์ 4 ของบุคลากรทางการศึกษา 2) ศึกษาแนวทางการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสังคหัตถ์ 4 ในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน กลุ่มตัวอย่าง คือ บุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร จำนวน 163 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม แบ่งเป็น 2 ตอน ได้แก่ 1) สังคหัตถ์ 4 และ 2) การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.90 จากการคำนวณด้วยสูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของ Cronbach การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า ระดับของสังคหัตถ์ 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 4.33, SD = 0.37$) โดยเรียงลำดับรายด้านจากมากไปน้อย ได้แก่ อัตถจริยา ทาน สมานัตตตา และปิยวาจา ตามลำดับ ส่วนการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมากเช่นกัน ($M = 4.34, SD = 0.38$) โดยเรียงลำดับรายด้านได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การส่งเสริมนักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา การคัดกรอง และการส่งต่อนักเรียน สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างสังคหัตถ์ 4 กับการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบว่ามีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง ($r = 0.56$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: สังคหัตถ์ 4; ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน; ความสัมพันธ์

Abstract

* Received March 24, 2025; Revised June 20, 2025; Accepted June 27, 2025

This research aimed to: (1) examine the level of the Four Sangahavathu principles among educational personnel; (2) explore approaches to the administration of the student care and support system; and (3) investigate the relationship between the Four Sangahavathu principles and the student care and support system. The sample group consisted of 163 educational personnel under the Bangkok Metropolitan Administration. The research instrument was a questionnaire divided into two parts: (1) the Four Sangahavathu principles, and (2) administration of the student care and support system. The reliability coefficient of the questionnaire was 0.90, calculated using Cronbach's Alpha. Descriptive statistics were used to analyze the data, including mean and standard deviation, while inferential statistics included Pearson's correlation coefficient.

The research findings revealed that: The overall level of the Four Sangahavathu principles was high ($M = 4.33$, $SD = 0.37$), ranked in descending order as: Attajjariya (selfless conduct), Dana (generosity), Samanattata (equality), and Piyavaca (kind speech). The administration of the student care and support system was also found to be at a high level overall ($M = 4.34$, $SD = 0.38$), with the following aspects ranked in order: Knowing students individually, student promotion, prevention and problem-solving, student screening, and referral. The relationship between the Four Sangahavathu principles and the administration of the student care and support system was found to be moderate ($r = 0.56$) and statistically significant at the .01 level.

Keywords: The Four Sangahavathu; The Student Care and Support System; Integrating

บทนำ

ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพนักเรียนทั้งในด้าน วิชาการ และจิตวิทยา โดยทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชน ซึ่งช่วยให้นักเรียนสามารถเผชิญกับปัญหาในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม และเติบโตเป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม ถือเป็นกระบวนการที่มีเป้าหมายเพื่อ ส่งเสริม พัฒนา และแก้ไขปัญหาของนักเรียนในเชิงองค์รวม ครอบคลุมทั้ง ด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อให้ นักเรียนสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี องค์ประกอบสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 1) การส่งเสริมการพัฒนานักเรียน เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ถือว่าเป็นสนับสนุนทั้งด้านความสามารถทาง วิชาการและทักษะชีวิต รวมไปถึงการส่งเสริมการเติบโตอย่างสมดุลและสุขภาวะที่ดี (กรมสุขภาพจิต, 2564) 2) การป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน ระบุและป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น เช่น พฤติกรรมเสี่ยง ปัญหา ครอบครัว และปัญหาทางจิตใจ ใช้มาตรการเชิงรุกผ่าน การติดตามพฤติกรรม การจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์

และการให้คำปรึกษาทางจิตวิทยา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) 3) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครองส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดี ระหว่างนักเรียนกับครู และระหว่างโรงเรียนกับครอบครัว 4) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพช่วยให้ การแก้ไขปัญหาและการส่งเสริมพัฒนาการของนักเรียนมีประสิทธิภาพมากขึ้น (ศูนย์วิจัยการศึกษาเพื่อการพัฒนา, 2563) การพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพต่อสังคม นักเรียนที่ได้รับการดูแลอย่างเหมาะสมจะสามารถพัฒนาเป็นบุคคลที่มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรมจริยธรรมและสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคม การเตรียมนักเรียนให้พร้อมสำหรับการเป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาสังคมโดยรวม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562)

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีบทบาทในการเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังมีความสัมพันธ์กับการทำงานเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการหลักของสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักการในการสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นแนวทางในการเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจซึ่งกันและกัน คือ หลักการครองใจผู้อื่นเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลอื่น ๆ อีกทั้งยังเป็นวิธีการทำให้คนรัก ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ ทำให้อยู่กันด้วยความปรารถนาดีต่อกัน สังคหวัตถุ 4 จึงเป็นหลักการที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และความสามัคคีในสังคม พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญโญ) หรือพุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงสังคหวัตถุว่า เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ เราไว้ใจเขา เรารักเขา เราหวังดีต่อเขา อย่างนี้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ ได้แก่ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การพูดจาไพเราะ การบำเพ็ญประโยชน์ การทำตัวให้เป็นเกลอ หรือเป็นเพื่อนมากกว่าที่จะเป็นนาย หรือเรียกว่าความงดงามในความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อันเป็นเครื่องหวงเหนี่ยวให้เกิดความร่วมมือกันได้ (พระธรรมโกศาจารย์, 2544) และพระพรหมบัณฑิต, ศาสตราจารย์ ดร. ได้กล่าวถึงสังคหวัตถุว่า เป็นกำลังแห่งการสงเคราะห์หรือมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งเป็นธรรมที่สำคัญมากสำหรับนักบริหาร ผู้ทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่นถ้านักบริหารบกพร่องเรื่องมนุษยสัมพันธ์ก็จะมีคนมาช่วยทำงานเมื่อไม่มีใครช่วยทำงานเขาก็เป็นนักบริหารไม่ได้ (พระธรรมโกศาจารย์, 2549) ซึ่งหลักการดังกล่าวซึ่งมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน อันเป็นไปเพื่อช่วยเหลือแก้ไขปัญหา และส่งเสริมผู้เรียนเหมือนกัน

สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร (2556) ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทและทำหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรในส่วนที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้สถานศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานครได้ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในเรื่องที่เกี่ยวกับกรุงเทพมหานคร ทั้งด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิต แบบแผนการดำเนินชีวิต สภาพท้องถิ่นที่มีการเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัย ตลอดจนเอกลักษณ์ของกรุงเทพมหานคร สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร มีบทบาทสำคัญในการกำกับดูแลและพัฒนาระบบการศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร รวมถึงการดูแล

ช่วยเหลือนักเรียนให้ได้รับการศึกษาและพัฒนาตามศักยภาพของตนเอง โดย ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญที่ใช้เพื่อดูแลนักเรียนในทุกมิติ ได้แก่ ด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา

จากการศึกษาข้อมูลและการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า สังคหวัตถุ 4 กับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีองค์ประกอบที่สัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการช่วยเหลือและพัฒนานักเรียน (โยธิกา เลิศรัตยากุล, 2563) ดังนั้น โรงเรียนทุกแห่งในฐานะหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน และช่วยแก้ไขวิกฤติสังคม ควรให้ความสำคัญกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ควบคู่กับการยึดหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 เพื่อให้เกิดผลลัพธ์สูงสุดในการดูแล ส่งเสริม และพัฒนานักเรียนให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขและสมดุล

จากปัญหาและช่องว่างขององค์ความรู้ดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาระดับของการปฏิบัติตนตามสังคหวัตถุ 4 ของบุคลากรทางการศึกษา รวมถึงศึกษาแนวทางการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของบุคลากรทางการศึกษา กรุงเทพมหานคร รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างสังคหวัตถุ 4 และการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้พัฒนาแนวทางการบริหารงานด้านการดูแลนักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยบูรณาการหลักธรรมกับภารกิจทางการบริหารอย่างเหมาะสมในบริบทของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับของสังคหวัตถุ 4 ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาแนวทางการบริหารและดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของสังคหวัตถุ 4 ในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ของสังคหวัตถุ 4 ต่อการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งนี้เป็น การวิจัยเชิงสหสัมพันธ์ (Correlational Research) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมสังคหวัตถุ 4 ในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ดังนี้

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน ครูที่ปรึกษา บุคลากรทางการศึกษา และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง ภายใต้สังกัด สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ในปีการศึกษา 2567

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาครั้งนี้ คือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษา บุคลากรทางการศึกษา และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง ในสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตห้วยขวาง ในปีการศึกษา 2567 จำนวน 136 คน (สำนักงานการศึกษา, 2566) โดยเป็นการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นโดยอ้างอิงจากศึกษา 1) สังคหวัตถุ 4 2) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน 3) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงาน 4) แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา 5) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตการวิจัย และกรอบแนวคิดของการวิจัย พร้อมทั้งกำหนด นิยามศัพท์เฉพาะ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างข้อคำถามให้มีความชัดเจนและตรงตามประเด็นการศึกษา จากนั้น ได้นำเสนอแบบสอบถามต่อ อาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อขอความเห็นชอบและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ระดับของสังคหวัตถุ 4 ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร พัฒนาจากแนวคิดของ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (พระพรหมคุณาภรณ์, 2550) ประกอบด้วย 20 ข้อคำถาม ใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ ลิเคิร์ต สเกล (Likert Scale) (Likert, 1989, pp. 213 อ้างถึงใน ในตะวัน กำหอม, 2559) ดังนี้

5	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์มากที่สุด
4	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์มาก
3	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์ปานกลาง
2	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์น้อย
1	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์น้อยที่สุด

ตอนที่ 2 แนวทางการบริหารและดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร พัฒนาจากแนวคิดของ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2556: 18) ประกอบด้วย 25 ข้อคำถาม ใช้มาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ ลิเคิร์ต สเกล (Likert Scale) (Likert, 1989, อ้างถึงใน ในตะวัน กำหอม, 2559)

5	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์มากที่สุด
4	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์มาก
3	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์ปานกลาง
2	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์น้อย
1	หมายถึง	ระดับความสัมพันธ์น้อยที่สุด

2. การพัฒนาเครื่องมือ

2.1 ร่างแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นได้นำเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ทำการตรวจสอบ ความตรงของเนื้อหา (Content Validity) และพิจารณาความเหมาะสมของ สำนวนภาษา เพื่อให้แน่ใจว่าแบบสอบถามสามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ ได้ใช้ ดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาว่า แต่ละข้อคำถามมีความสอดคล้องกับตัวแปรที่ศึกษา หรือไม่ ซึ่งมีเกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้

+1	คือ	สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา
0	คือ	ไม่แน่ใจ
-0	คือ	ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา

2.2 แบบสอบถามที่ผ่านการ ทดลองใช้ (Try Out) ได้นำมาตรวจสอบ ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้ ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ตามแนวทางของ ครอนบาค (Cronbach's Alpha) ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.9 ซึ่งอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นว่า เครื่องมือที่ใช้มีความสม่ำเสมอและมีความน่าเชื่อถือสูง สามารถนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้

2.3 เมื่อแบบสอบถามผ่านการตรวจสอบ ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และ ค่าความเชื่อมั่น (Reliability) จนได้รับค่าความเชื่อมั่นในระดับสูงแล้ว ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ ไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนด เพื่อหาระดับของสังคหวัตถุ 4 ของบุคลากรทางการศึกษา และแนวทางการบริหารและดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามจำนวน 136 ชุด เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามจำนวนของประชากรกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) แบบสอบถามระดับของสังคหวัตถุ 4 ของบุคลากรทางการศึกษา 3) แนวทางการบริหารและดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

1) ทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามถึงผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษา สำนักงานเขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

2) แจกแบบสอบถาม พร้อมชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการตอบแบบสอบถามอย่างถูกต้อง ให้ผู้ตอบแบบสอบถามทราบ ซึ่งข้อมูลที่ได้จะเก็บรักษาเป็นความลับและนำไปใช้เพื่อการวิจัยเท่านั้น

3) เก็บรวบรวมแบบสอบถาม ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2567 ซึ่งตรงกับภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 โดยผู้วิจัยสามารถเก็บรวบรวมจำนวนของแบบสอบถามที่แจกได้ครบถ้วน

4) นำแบบสอบถามที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการทางสถิติที่กำหนดไว้

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ระดับของสังคหวัตถุ 4 ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ดำเนินการโดยใช้ ค่าเฉลี่ย (Mean: M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) แปลความหมายของค่าเฉลี่ยที่ได้โดยใช้เกณฑ์ของเบสส์ (Best, 1977 อ้างถึงใน ในตะวัน กำหอม, 2559) ดังนี้

4.50 - 5.00	หมายถึง	มากที่สุด
3.50 - 4.49	หมายถึง	มาก
2.50 - 3.49	หมายถึง	ปานกลาง
1.50 - 2.49	หมายถึง	น้อย
1.00 - 1.49	หมายถึง	น้อยที่สุด

2. การวิเคราะห์แนวทางการบริหารและดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยใช้ค่าเฉลี่ย (M) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) โดยนำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ครบถ้วนมาวิเคราะห์ และแปลความหมายของค่าเฉลี่ยตาม เกณฑ์ของเบสส์ (Best, 1977 อ้างถึงใน ในตะวัน กำหอม, 2559)

4.50 - 5.00	หมายถึง	มากที่สุด
3.50 - 4.49	หมายถึง	มาก
2.50 - 3.49	หมายถึง	ปานกลาง
1.50 - 2.49	หมายถึง	น้อย
1.00 - 1.49	หมายถึง	น้อยที่สุด

3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสังคหวัตถุ 4 ในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) โดยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ดังนี้

สูงกว่า 0.90	มีความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก
0.71 - 0.90	มีความสัมพันธ์ในระดับสูง

0.30 - 0.70	มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง
ต่ำกว่า 0.30	มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ
0.00	ไม่มีความสัมพันธ์กัน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในครั้งนี้ใช้ สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean: M) เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มของข้อมูล ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD) เพื่อแสดงการกระจายตัวของข้อมูล ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson’s Product Moment Correlation Coefficient) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ศึกษา ทั้งนี้ การคำนวณและวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยใช้ โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อให้การประมวลผลมีความถูกต้อง แม่นยำ และสามารถสรุปผลได้อย่างเป็นระบบ

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

n	แทน	จำนวนตัวอย่าง
r_{xy}	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน
M	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
SD	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
Xtotal	แทน	สังคหวัตถุ 4
X_1	แทน	ด้านทาน
X_2	แทน	ด้านปิยวาจา
X_3	แทน	ด้านอัตถจริยา
X_4	แทน	ด้านสมานัตตตา
Ytotal	แทน	การบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน
Y_1	แทน	ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
Y_2	แทน	ด้านการคัดกรองนักเรียน
Y_3	แทน	ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา
Y_4	แทน	ด้านการพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน
Y_5	แทน	ด้านการส่งต่อนักเรียน
**	แทน	มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาระดับของ สังคหวัตถุ 4 ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ระดับของสังคหวัตถุ 4 ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก (M=4.33 , SD =0.37) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน อันดับที 1 ด้าน

อัตถจริยา (M=4.37, SD =0.41) ด้านทาน (M=4.36 , SD =0.39) ด้านสมานัตตตา (M=4.29 , SD =0.43) และอันดับสุดท้าย คือ ด้านปิยวาจา (M=4.28 , SD =0.48) ตามลำดับ ดังนี้

(n=136)

ระดับของสังคหวัตถุ 4 ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร	M	SD	ระดับการปฏิบัติ	อันดับที่
1. ด้านทาน	4.36	0.39	มาก	2
2. ด้านปิยวาจา	4.28	0.48	มาก	4
3. ด้านอัตถจริยา	4.37	0.41	มาก	1
4. ด้านสมานัตตตา	4.29	0.43	มาก	3
รวม	4.33	0.37	มาก	

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษา แนวทางการบริหารและดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ระดับการบริหารงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (M=4.34 , SD =0.38) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อันดับที่ 1 คือ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (M=4.39 , SD =0.38) รองลงมาคือ ด้านการส่งเสริมนักเรียน (M=4.37 , SD =0.49) ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียน (M=4.30 , SD =0.45) ด้านการคัดกรองนักเรียน (M=4.29 , SD =0.46) และอันดับสุดท้ายคือ ด้านการส่งต่อนักเรียน (M=4.29 , SD =0.43) ตามลำดับ ดังนี้

(n=136)

แนวทางการบริหารและดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร	M	SD	ระดับการปฏิบัติ	อันดับที่
1. ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.39	0.38	มาก	1
2. ด้านการคัดกรองนักเรียน	4.29	0.46	มาก	4
3. ด้านการส่งเสริมนักเรียน	4.37	0.49	มาก	2
4. ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียน	4.30	0.45	มาก	3
5. ด้านการส่งต่อนักเรียน	4.29	0.43	มาก	5
รวม	4.34	0.38	มาก	

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของสังคหวัตถุ 4 ในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวม มีค่าความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง ($r=0.56$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงตามค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ อันดับที่ 1 คือ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ($r=0.55$)

รองลงมาคือ ด้านการคัดกรองนักเรียน (r=0.54) ด้านการส่งเสริมนักเรียน (r=0.53) เท่ากับ ด้านการส่งต่อนักเรียน (r=0.53) และอันดับสุดท้ายคือ ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาให้นักเรียน (r=0.52) ตามลำดับ ดังนี้

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ของเพียร์สัน						
สังคหวัตถุ 4	ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน					YTotal
	Y1	Y2	Y3	Y4	Y5	
X1	0.55** (0.000)	0.53** (0.000)	0.52** (0.000)	0.53** (0.000)	0.53** (0.000)	0.53** (0.000)
X2	0.53** (0.000)	0.52** (0.000)	0.55** (0.000)	0.53** (0.000)	0.52** (0.000)	0.53** (0.000)
X3	0.55** (0.000)	0.53** (0.000)	0.53** (0.000)	0.54** (0.000)	0.54** (0.000)	0.56** (0.000)
X4	0.53** (0.000)	0.54** (0.000)	0.53** (0.000)	0.52** (0.000)	0.52** (0.000)	0.53** (0.000)
XTotal	0.55** (0.000)	0.54** (0.000)	0.53** (0.000)	0.52** (0.000)	0.53** (0.000)	0.56** (0.000)

** นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

องค์ความรู้ใหม่

1. สังคหวัตถุ 4 เป็นพื้นฐานเชิงคุณธรรมที่หล่อหลอมพฤติกรรมกรรมการบริหารงานด้านการดูแลนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรทางการศึกษาในสังกัดสำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร มีการปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในระดับสูง โดยเฉพาะด้าน อุตถจริยา (การบำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้อื่น) และ ทาน (การให้) ซึ่งสะท้อนว่า บุคลากรมีความพร้อมด้านจริยธรรมในการทำงานเพื่อประโยชน์ของนักเรียน องค์ความรู้ใหม่ที่ได้คือ สังคหวัตถุ 4 โดยเฉพาะด้านอุตถจริยาและทาน มีความสำคัญเชิงพฤติกรรมต่อบุคลากรในการสร้างระบบดูแลนักเรียนให้เข้าถึงอย่างลึกซึ้งและเป็นมนุษย์มากขึ้น สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า “ธรรมะ” ไม่ได้อยู่เพียงในเชิงปรัชญา แต่สามารถนำมาสู่แนวปฏิบัติที่ส่งผลต่อคุณภาพการบริหารเชิงระบบได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีประสิทธิภาพ เชื่อมโยงกับคุณธรรมเชิงพฤติกรรมอย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยพบว่า การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะในด้าน การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล และ การส่งเสริมนักเรียน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัย ความเอื้ออาทร ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น คือ “การบริหารระบบดูแลนักเรียนที่มีคุณภาพมิได้ขึ้นอยู่กับโครงสร้างงานเท่านั้น แต่ต้องตั้งอยู่บนฐานของคุณธรรมระหว่างบุคคล โดยเฉพาะความเข้าใจนักเรียนแบบรายบุคคล ซึ่งเป็นการแสดงออกของสังคหวัตถุในเชิงปฏิบัติ”

3. การบูรณาการสังคหวัตถุ 4 ในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ช่วยยกระดับความสัมพันธ์เชิงระบบ การวิเคราะห์เชิงสหสัมพันธ์ระบุว่า สังคหวัตถุ 4 มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลางกับการบริหารระบบดูแล

นักเรียน ($r = 0.56, p < .01$) โดยเฉพาะในมิติที่เกี่ยวข้องกับ “ความใกล้ชิดกับนักเรียน” ($r = 0.55$) และ “การคัดกรอง/ส่งต่อ” ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจและไว้วางใจอย่างสูง องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญ คือ หลักสังคหวัตถุ 4 สามารถทำหน้าที่เป็นกรอบคุณธรรมในการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ทำให้เกิดการบริหารแบบบูรณาการที่ครอบคลุมทั้งความรู้ ความเข้าใจ และความสัมพันธ์เชิงมนุษย์

การนำหลักธรรมมาเป็นแนวคิดสนับสนุนการบริหารงาน จึงมิใช่เพียงการอ้างอิงทางจิตใจหรือวัฒนธรรมเท่านั้น แต่สามารถวัดค่าและแปลงเป็นพฤติกรรมเชิงระบบได้จริง ดังนี้

องค์ความรู้	คำอธิบายโดยย่อ
1. สังคหวัตถุ 4 เป็นรากฐานเชิงจริยธรรมในการบริหารการศึกษา	โดยเฉพาะ “อรรถจริยา” และ “ทาน” สนับสนุนให้บุคลากรมีจิตวิญญาณของการดูแล
2. ความสำเร็จของระบบดูแล อยู่ที่ “มนุษย์สัมพันธ์” และ “การเข้าใจรายบุคคล”	ซึ่งสะท้อนออกจากการปฏิบัติตามสังคหวัตถุในชีวิตจริง
3. การบริหารระบบที่มีคุณภาพต้องบูรณาการ “หลักธรรม” กับ “หลักการบริหาร”	ส่งเสริมระบบที่ครอบคลุมทั้งกระบวนการและความสัมพันธ์

อภิปรายผลการวิจัย

1. ระดับของสังคหวัตถุ 4 ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานครมีระดับของสังคหวัตถุ 4 โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะในด้านอรรถจริยาและทาน ซึ่งอยู่ในลำดับต้น แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมการเสียสละและมุ่งประโยชน์ต่อผู้อื่น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า บุคลากรกลุ่มนี้มีคุณลักษณะทางจริยธรรมในระดับที่สามารถเป็นต้นแบบในการปฏิบัติงานเพื่อผู้อื่นได้ดี ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ที่ระบุว่า สังคหวัตถุ 4 เป็น “เครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจ” และเป็นพื้นฐานของความร่วมมือในสังคม อีกทั้งยังสอดคล้องกับ พระพรหมบัณฑิต (2549) ที่เห็นว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญด้านมนุษยสัมพันธ์สำหรับผู้บริหาร

2. การบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้าน “การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล” ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล และสะท้อนแนวคิด “การพัฒนาแบบองค์รวม” ของนักเรียน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับ กรมสุขภาพจิต (2564) ที่ระบุว่า การพัฒนาผู้เรียนควรยึดแนวคิดสุขภาวะเชิงบูรณาการ และแนวทางจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2565) ที่เน้นบทบาทของครูในการคัดกรอง ป้องกัน แก้ไข และส่งเสริมศักยภาพผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างสังคหวัตถุ 4 ในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จากผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสังคหวัตถุ 4 ในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของบุคลากรทางการศึกษา สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = 0.56, p < .01$) โดยเฉพาะในด้าน “การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล” ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และความสามารถในการสื่อสารที่ดี ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะที่ปรากฏในหลักของสังคหวัตถุ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะสังคหวัตถุ 4 ไม่ได้เป็นเพียงกรอบคิดทางศีลธรรมเท่านั้น แต่สามารถบูรณาการเข้ากับการบริหารการศึกษาในมิติมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations) และการบริหารเชิงคุณธรรม (Ethical Leadership) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1) หน่วยงานด้านการศึกษา เช่น สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร หรือสำนักงานเขตการปกครองในกรุงเทพมหานคร ควรส่งเสริมให้บุคลากรทางการศึกษา และบุคลากรอื่น ๆ นำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติตน เช่น การพัฒนาหลักสูตรอบรม การเสริมสร้างคุณธรรมในองค์กร และการใช้กิจกรรมส่งเสริมจิตอาสา

2) โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านจิตใจ และทักษะวิชาชีพ โดยควบคู่กับการส่งเสริมบรรยากาศของความเข้าใจ เอื้ออาทร และไว้วางใจระหว่างครูและนักเรียน ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

3) ผู้บริหารสถานศึกษา ควรให้ความสำคัญกับการบริหารเชิงคุณธรรม โดยเฉพาะในด้านการเอื้อเฟื้อและการบำเพ็ญประโยชน์ (อัทธจริยา) ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ส่งผลโดยตรงต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรและนักเรียน และมีผลต่อการทำงานเป็นทีมของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง หลักธรรมอื่นในพระพุทธศาสนา กับการบริหารจัดการด้านการศึกษา เช่น พรหมวิหาร 4, อิทธิบาท 4 หรือหลักธรรมด้านภาวะผู้นำ เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและนำไปประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างหลากหลายยิ่งขึ้น

2) ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังโรงเรียนในสังกัดอื่น เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สังกัดส่วนท้องถิ่น (อปท) หรือโรงเรียนเอกชน และอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในบริบทที่แตกต่างกัน

3) แนะนำให้ดำเนินการวิจัยในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาเชิงลึกถึงวิธีการที่บุคลากรนำหลักสังคหวัดดูไปใช้จริงในการบริหารจัดการ และความรู้สึกของนักเรียนต่อระบบดูแลที่ได้รับ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและเป็นองค์รวม

4) ควรมีการศึกษาผลของการใช้ รูปแบบการพัฒนาเชิงพฤติกรรม หรือระบบส่งเสริมสังคหวัดดู 4 ต่อพฤติกรรมของครูในการดูแลนักเรียน เพื่อพัฒนาเป็นแนวปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้จริงในโรงเรียน

References

- กรมสุขภาพจิต. (2556). *คู่มือผู้บริหารการสร้างเครือข่ายการดูแลช่วยเหลือนักเรียน*. กรุงเทพฯ : บริษัท ปิยอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด.
- กรมสุขภาพจิต. (2564). *แนวทางระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเชิงสุขภาพจิต*. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- ในตะวัน กำหอม. (2559). *การวิจัยทางการศึกษา*. เล่ม 1. มหาสารคาม : โรงพิมพ์ทีคอม.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *พุทธวิธีการบริหาร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส). (2544). *บริหารธุรกิจแบบพุทธ*. กรุงเทพฯ : อตัมมโย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). *ธรรมบุญชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พระพุทธรศาสนา.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2549). *ธรรมะกับการบริหาร*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2544). *อิทธิบาท 4 และสังคหวัดดู 4*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- โยธิกา เลิศรัตยากุล. (2563). *ศึกษาสภาพการส่งเสริมดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*. [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา]. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศูนย์วิจัยการศึกษาเพื่อการพัฒนา. (2563). *บทบาทของครอบครัวในการพัฒนานักเรียน*. (เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. (2566). *สถิติข้าราชการครูกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2566*. (เอกสารอัดสำเนา)
- สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร. (2556). *กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น “กรุงเทพฯ ศึกษา” ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2556*.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *คู่มือการบริหารระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2565). *แนวทางการดูแลช่วยเหลือนักเรียน*. (เอกสารอัดสำเนา)

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). รายงานผลการศึกษาด้านการพัฒนาทักษะชีวิต. (เอกสารอัด
สำเนา)